

ПАМЕТНИКЪТЪ „ЦАРЬ-ОСВОБОДИТЕЛЪ АЛЕКСАНДЪРЪ II“ *)

Най-величественият и художествен паметникъ въ София и България въобще. Издигнатъ на площада предъ Народното събрание въ честъ на Царя-Освободителя Александъръ II. Инициативата за издигането на паметника принадлежи на Поборническо-опълченската организация въ София, която презъ 1898 г. взела решение за съставянето на единъ комитетъ, който да се грижи както за събирането на необходимитѣ сръдства, така и за другитѣ работи, свързани съ изграждането на паметника. Съ изпълнението на това решение билъ натоваренъ Върховния поборническо-опълченски комитетъ, председателъ на който е билъ по онова време дейниятъ и известенъ поборникъ-революционеръ Стоянъ Заимовъ.

Комитетътъ билъ съставенъ и нареченъ „Царь-Освободителъ Александъръ II“. Въ него влизали като основни членове: Стоянъ Заимовъ, Христо Г. Поповъ, Александъръ Людскановъ, инж. Стойменъ Сарафовъ, Иванъ Мърквичка, художникъ, Антонъ Митовъ, художникъ, Борисъ Шатцъ, скулпторъ, Маринъ Василевъ, скулпторъ, архитектъ Никола Лазаровъ, Лазаръ Стояновъ, Ив. Бобевски и Христо Басмаджиевъ, поборници-опълченци. За по-спешно и добро ръководене пъкъ на работитѣ, отъ първитѣ четири члена на Комитета било съставено бюро съ председателъ Ст. Заимовъ, под-председателъ Хр. Г. Поповъ, счетоводителъ Ал. Людскановъ и дѣловодителъ Стойменъ Сарафовъ.

Въ Комитета по право влизали още: Императорскиятъ руски дипломатически агентъ

въ София, първиятъ му секретаръ и Столичниятъ кметъ.

Първото си заседание Комитетътъ държалъ на 18 августъ 1899 г. Презъ м. октомврий с. г. последниятъ се обърналъ за помощъ къмъ 10-то обикновено Н. събрание, което на 4 декемврий въ Първата си редовна сесия, 34 заседание, предвидѣло помощъ отъ 300,000 лв. златни. Последното обаче, решило, щото помощта да бжде отпущната по три бюджета: 50,000 лв. по бюджета за 1899 г. и по 125,000 лв. по последващитѣ два бюджета.

Въ сжщото заседание Н. събрание решило сжщо, щото въ състава на комитета „Царь-Освободителъ Александъръ II“ да влизатъ още трима народни представители, като негови делегати, министърътъ на Народната просвѣта, като делегатъ на правителството и по единъ представителъ на Висшето училище (днесъ Държавенъ университетъ) и Рисувалното училище (днесъ Художествена академия). За делегати на Народното събрание били избрани: Иванъ Бѣлиновъ, Божилъ Райновъ и Кирякъ Провадалиевъ¹⁾.

Делегатъ на правителството билъ министъръ Д-ръ К. Вачовъ²⁾, на Висшето училище — проф. Д. Агура, а на Рисувалното — проф. Петко Клисуровъ.

Следъ това, въ едно отъ последващитѣ си заседания, Народното събрание постановило, щото и българскиятъ дипломатически агентъ въ Петроградъ да бжде по-право членъ на К. Ц. О.

Така попълненъ, Комитетътъ се събралъ на 10 декемврий и съ акламации провъзгласилъ за свой почетенъ председателъ Н. Ц. В. Княза, който, дълбоко трогнатъ отъ този жестъ, турилъ на разположение на Комитета 50,000 лв. златни.

Презъ м. януарий 1900 год. Комитетътъ, следъ като опредѣлил мѣстото, кждето щѣлъ да бжде издигнатъ паметника, изработилъ следната програма за международенъ конкурсъ³⁾ за проектъ на паметника:

1. Паметникътъ се въздига на Царя-Освободителя отъ страна на българския народъ и ще носи надписа: „Царю-Освободителю — Признателна България“.

1) Впоследствие, когато на 1 мартъ 1901 год. последнитѣ двама народни представители загубили депутатскитѣ си мандати, на тѣхно мѣсто били избрани депутатитѣ Константинъ Величковъ и Венедиктъ Поповъ.

2) Като делегатъ на правителството, Д-ръ К. Вачовъ билъ замѣненъ по-късно съ Ив. Пѣевъ-Плачковъ, а следъ това и отъ Ив. Славейковъ — наспроти това, кои сж били министри на Народната просвѣта.

*) **Александъръ II Николаевичъ.** Синъ на руския императоръ Николай I. Роденъ въ Москва въ 1818 г. Наследилъ трона на баща си презъ времето на Кримската война (1855) и царувалъ до 1 мартъ 1881 г., когато станалъ жертва на нихилистически атентатъ въ Петроградъ.

Склоненъ къмъ либерални идеи, които по онова време вълнували просвѣтения Западъ, той въвелъ редъ реформи въ много области на държавния животъ въ Русия, отъ които най-важната била премахването на крепостничеството. Движенъ сжщо отъ човѣколюбиви и славянофилски чувства, въ 1877 г. Александъръ II отворилъ война на Турция и освободилъ България, макаръ и съ цената на грамадни кръвни и материални жертви за своя народъ. Съ тоя си благороденъ и хуманенъ жестъ, освенъ материалния паметникъ, който признателниятъ български народъ му издигна въ центъра на столицата, той си издигна неразрушимъ паметникъ въ всѣко българско сърдце, и стана най-популярния и най-любимия руски императоръ въ България, името на когото ще се слави и предава отъ поколѣние на поколѣние.